

Co – kromě poděkování – může psychiatr nabídnout pediatrům

Pediatrická praxe se podobá pověstnému hledání jehly v kupě sena. Je tu jen jeden malý rozdíl: ta kupa se nehýbe.

Jerome Groopman: How doctors think

Vizi Václava Havla o rozvoji občanské společnosti se po roce 1989 nepodařilo naplnit, přednost dostaly politické strany, z nichž se staly více či méně obratné mafiánské spolky bez větší společenské důvěry. Zatímco občanská společnost nabízí řadu „gravitačních“ center pro řešení sociálních problémů, od nejrůznějších spolků a sdružení až po funkční církevní instituce, v současném uspořádání je zdravotnictví pouze jakýmsi sběrným košem pro veškerou tělesnou, psychickou i sociální (nejčastěji rodinnou) patologii.

Dobrá vztah lékařky/lékaře a jejich pacientů umožňuje širší záběr vlivu než jen „opravu porouchaného stroje“, jak činí biomedicína, která dosud nepřekročila Descartův stín. V případě nemocných rodin s často nemocnými dětmi se lékař/ka dostává nejen do profesionální role, ale díky přirozené autoritě do mnohem větší blízkosti. Často až ve smyslu jednoho z významných mezilidských vztahů, které jsou naplněny důvěrou a náročnějším očekáváním. Přes malé pacienty může působit na celý rodinný systém a v případě mladých dospívajících jedinců může být pevným majákem v moři nejistot a občasných náložích koncentrovaných blbostí, výplodu dnešní postfaktické doby, v níž je vše relativizováno.

Nepochybuju, že to zvládáte jako součást své náročné práce, proto jen sumárně připomenou základní potřeby v jednotlivých vývojových etapách, i pasti, které tam číhají, jak je zmapoval a popsal Erik Erikson. Podle něj (ale také podle Bowlbyho a mnoha dalších) první fáze vývoje představuje budování důvěry v sebe, své blízké i v bezpečí ve světě a dítě vyžaduje matku na plný úvazek. Nadšené workholky, bez nichž se jejich pracoviště neobejde, by měly být jemně vedeny k tomu, že dítě potřebuje těsný kontakt s matkou nejen do jednoho roku, ale spíš ještě o rok déle.

Ti, kteří začali pracovat na konci osmdesátých let, ještě pamatují profesora Švejcara jako

horlivého zastávce kojení. Tenhle moudrý postoj získal po svém prozření – v padesátých a šedesátých letech měl přezdívku „jesle a Nestlé“, protože se tvrdě pral za společné ustájení a umělou výživu nemluvnat a tyto názory mají snahu se plíživě vracet. A s nimi pro děti velmi nebezpečná móda pozdních těhotenství a ne nezbytných císařských řezů. O jiných blbostech nemluvě.

Kojenec projevuje hněv už od šesti týdnů, což poznáme, když ho chceme proti jeho přání omezit. Vůli začne projevovat výrazněji po prvním roce života. Čím je větší, tím je urputnější. Rubem sebezprosažení je zde stud a ti moudří říkají, že neposlušnost máme řešit tak, že dítě odneseme tam, kam nechtělo jít, v žádném případě jej nepeskujeme a nezakládáme na pozdější sociální nejistotu a přílišné stažení. Má poznat hranice, zjistit, že nemůže všechno, co si zamane, bez toho, že by se za jejich překračování a za svá přání mělo stydět.

Ve třech letech nastává první maturace mozku. Vtrhnou tam mikrogliie a prostřihají většinu spojů, které se do té doby vytvořily. Současně s tím se mění vztah mezi útrobním (gut brain) a centrálním mozkiem. Svou funkci končí dětský střevní mikrobiom a nastupuje ten dospělý spolu se změnami ve stravě. Dítě se posouvá do další etapy charakterizované na jedné straně iniciativou a na druhé pocity viny, které umožňují budování společenských pravidel a etických základů. Zde je důraz na hranice (= to se nesmí, to se nedělá) velice významný, spolu s paralelní kultivací pozitivních přístupů.

Dítě nemá moc, aby prosadilo své, ale má dar manipulace. Tu využívá podvědomě – stejně jako když my objevíme zkratku a příště už nepřemýšlíme, kudy se dát. Pediatr zde může působit jako katalyzátor nápravy, není vždy nutné zaměřit pozornost na dítě, někdy je výhodnější pochválit maminku. Například rada, jak se chovat při častém kašli dítěte, zní: Je to báječné, jak se mu věnujete a bylo by s výhodou, kdyby tutéž – a možná intenzivnější – péči dostávalo v době, kdy nekašle. A to zabalit do chuťově neodolatelné diplomatické polevy.

V této fázi je důležité rozhodnout, zda jsou poruchy chování u dítěte výsledkem špatně nastavených hranic, kdy rodiče nemají chuť se s potomkem handrkovat a podlehli bludu, že se vše vyřeší, až dítě „dostane rozum“, nebo nějaké psychopatologie, které stejně jako předchozího jevu významně přibývá. Dnešní tendence je vše hned medicinizovat a zbavit se tak zásadní spoluodpovědnosti za další vývoj. Je chybou, když nevychované dítě nastoupí „kariéru nemocného“, protože ta přináší četné úlevy a vede k dalšímu oslabení pozitivních kvalit osobnosti. Spolupráce s psychologem je velmi podnětná a přínosná.

Pro dítě ve školním věku, jehož psychosociální horizont je vytrasován na jedné straně čínorodostí a na druhé pocity méněcennosti, když nedosahuje požadovaných cílů, může být úžasnou pomocí psychická podpora při návštěvě ordinace. Významným tématem této fáze může být šikana a diplomatický dotaz může odhalit příčiny časté nemocnosti.

Puberta, které se dnes už tak nesmí říkat, protože je to adolescence, představuje mnohem větší soubor změn než bombardování pohlavními hormony. Je zde další maturace mozku, mění se požadavky z předchozího nasávání informací a dovedností na jejich uplatňování. Jak tělesné, tak psychosociální změny jsou příčinou nespočetných nejistot, které jsou krmeny dále zběsilými teoriemi zvenčí, například o 27 pohlavních identitách. Zde se dovršuje zrání osobnosti a pomoc takové autority, jakou je lékařka či lékař, přispívá k jejímu ukotvení.

Všechny tyto aktivity by měly probíhat spíše mimochodem, než s důrazem na jejich provádění, ale jak jsem uvedl na začátku, většina z vás to dělá a tento text je jen formálním shrnutím. Obdivuju vaši práci v klidných časech a dnes několikrát osobně. Nezapomeňte proto co dělat také něco pro sebe! Jak učí Talmud: Když nebudu pro sebe, kdo pro mě bude? Když budu jen pro sebe, k čemu tu jsem? A když ne teď, kdy?

Radkin Honzák – psychiatr